

ELIZA KONOFALSKA, HUBERT LACHOWICZ

Drewno w budownictwie oraz przedmiotach życia codziennego na terenie Kielecczyzny od końca XVII do początku XX wieku

Wood species used in construction and the production of everyday objects on the Kielecczyzna region from the end of the 17th century to the beginning of the 20th century

ABSTRACT

Konofalska E., Lachowicz H. 2018. Drewno w budownictwie oraz przedmiotach życia codziennego na terenie Kielecczyzny od końca XVII do początku XX wieku. Sylwan 162 (8): 696-704.

The aim of the study was to research which wood species were used to make constructions and everyday objects in the Świętokrzyski, Rural Town, and Manor sectors of the Ethnographic Park (an open-air museum) in Tokarnia (central Poland). The objects on display are in the natural village environment. Apart from the traditional architecture there are also permanent exhibitions of furnishings belonging to people of different social classes. In all investigated sectors we found thirty five items. Wood species were determined using the macroscopic method. The Ethnographic Park archives contain residual information about wood species. Larch was the most commonly used wood species in the whole area. Other species used in the architecture include oak, pine and fir. Chairs and beds were made from pine and oak. For upright furniture, oak and less often pine were used. The other wood species used in this kind of furniture were larch, ash, beech and walnut. Kitchen utensils were mostly made from pine, poplar, birch, beech and oak. School utensils were made from beech, birch and pine. Oak, beech and birch were used in others items. Wood species used in construction and the production of everyday objects in the Kielce region from the end of the 17th century to the beginning of the 20th century. Localization and investigation into others traditional objects in świętokrzyskie voivodeship should be further discussed in the next study. Moreover, maps of tree stands from the end of the 17th century to the beginning of the 20th century should be analysed. Consideration of these aspects may help find the reason why larch was the most popular wood species in the Ethnographic Park in Tokarnia.

KEY WORDS

wood species, open-air museum, wooden architecture, Tokarnia

ADDRESSES

Eliza Konofalska ⁽¹⁾ – e-mail: konofalskaeliza@gmail.com
Hubert Lachowicz ⁽²⁾ – e-mail: hubert.lachowicz@wl.sggw.pl

⁽¹⁾ Nadleśnictwo Kielce; ul. Hubalczyków 15, 25-668 Kielce

⁽²⁾ Katedra Użytkowania Lasu, SGGW w Warszawie; ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

Wstęp

W badaniach nad rozwojem cywilizacji istotnym elementem jest aspekt budownictwa. Ludzie najpierw szukali schronienia w jaskiniach, następnie zamieszkiwali szałas i ziemianki, aż w końcu

zaczęli budować domy z drewna. Jak napisał Alexander Ruttkay: „dom na powierzchni ziemi był cywilizacyjnym stopniem rozwoju”. Pod pojęciem „dom” rozumie się pomieszczenie mieszkalne. Mógł on przyjmować różne kształty, ale zawsze zapewniał schronienie [Czajkowski 2011]. Drewno to jeden z najstarszych materiałów budowlanych [Czerwiński 2006]. W budownictwie regionalnym zazwyczaj używano drewna występującego lokalnie. Ludowa architektura drewniana w Polsce, często nazywana architekturą „swojską” lub „rodzimą”, charakteryzuje się dużą różnorodnością. Duży wpływ na nią wywarła historia kraju, fizjografia czy też stopień zalesienia. Dzięki temu istnieją odmienne plany budynków, konstrukcje ścian, materiały budowlane czy też dekoracje architektoniczne. Taniać materiału, jakim było drewno, spowodowała ekspansję budownictwa drewnianego [Czerwiński 2008]. Na terenach Polski temu zjawisku sprzyjały liczne wojny oraz polityka państw zaborczych. Jednakże nietrwałość drewna oraz źle rozumiany postęp cywilizacyjny przyczyniały się do utraty zabytków drewnianych. Koniec wieku XIX był czasem inwentaryzacji zabytków sztuki bazujących na danych archiwalnych oraz gruntownych badaniach architektonicznych. Do konstrukcji drewnianych nie przywiązywano większej wagi. Niestety, rzadko oznaczano autentyczne konstrukcje czy elementy dekoracyjne [Ruszczyk 2014].

Najważniejszym surowcem używanym przez dawnych Słowian do wyrobu sprzętów codziennego użytku, narzędzi i urządzeń było drewno [Boryś 2007]. O miejscu człowieka w środowisku wiejskim decydowała wówczas jego rodzina, dlatego też dziedziczono drewniane domostwa, a często również zawód [Bukraba-Rylska 1990]. Zawód cieśli w drugiej połowie XVIII wieku stawał się jednak coraz rzadziej spotykany [Siarkowski 2000]. Rozwój przemysłu w XIX wieku przyczynił się do powolnego upadku cechów [Żenczykowski 1976].

Las może być postrzegany jako obiekt architektury [Łysiak 2004]. Ważnym jego aspektem jest skład gatunkowy. Obecnie procentowy udział gatunków lasotwórczych na terytorium województwa świętokrzyskiego kształtuje się następująco: sosna – około 60%, jodła – około 15%, modrzew – około 10%, buk – około 6%, a dąb – około 5%. Przeciętny wiek drzewostanów w Lasach Państwowych wynosi około 70 lat, w lasach prywatnych natomiast przeważają drzewostany młodsze (około 40-letnie), w większości powstałe na skutek zalesienia gruntów rolnych po wojnie [Sadecka 2012].

Muzeum Wsi Kieleckiej w Tokarni gromadzi oraz ekspozuje architekturę ujętą w sektory, które reprezentują etnograficzne subregiony Kielecczyzny: Wyżynę Sandomierską, Góry Świętokrzyskie, Nieckę Nidziańską oraz Wyżynę Krakowsko-Sandomierską [Kielecka... 2000, 2002]. W prezentowanym opracowaniu opisano wybrane trzy spośród sześciu działów: Sektor Świętokrzyski, Sektor Małomiasteczkowy oraz Sektor Dworsko-Folwarczny, reprezentujące kolejno architekturę chłopską, małomiasteczkową oraz dworską. Zostały one wytypowane także ze względu na największe bogactwo i różnorodność przeznaczenia budynków i wyposażenia wewnątrz w przedmioty codziennego użytku typowego dla użytkowników należących do trzech różnych warstw społecznych.

Celem pracy było rozpoznanie gatunków drewna używanych w architekturze drewnianej oraz w wyposażeniu wewnątrz w Sektorze Świętokrzyskim, Małomiasteczkowym oraz Dworsko-Folwarczny na terenie Parku Etnograficznego w Tokarni, jak również próba odpowiedzi na pytania: czy gatunki drewna użyte w budownictwie i do wyrobu przedmiotów codziennego użytku zostały wybrane dzięki dostępności materiału, czy też ze względu na jego właściwości oraz czy zamożność właściciela miała jakikolwiek wpływ na użycie konkretnego gatunku drewna.

Materiał i metody

Badania przeprowadzono na terenie Parku Etnograficznego w Tokarni. Praca badawcza objęła trzy sektory: Sektor Świętokrzyski, Sektor Małomiasteczkowy oraz Sektor Dworsko-Folwarczny.

Badania zostały podzielone na dwie części: część kameralną oraz terenową. Pierwsza polegała na kwerendzie dokumentacji bibliotecznej oraz archiwalnej budynków znajdujących się na terenie parku. Następnie oznaczono gatunki drewna metodą rozpoznawania makroskopowego (tzn. nieuzbrojonym okiem i przy pomocy lupy o powiększeniu maksymalnym 10×) oraz dokonano analizy uzyskanych wyników badań. Przy oznaczaniu gatunków drewna tą metodą zwraca się uwagę na budowę słoików rocznych (udział drewna wczesnego i późnego), obecność bieli i twardzieli, promieni drzewnych oraz występowanie przewodów żywicznych. Ponadto gatunek możemy określić za pomocą widocznego rysunku drewna, sęków, zapachu czy ciężaru i twardości [Kokociński 2002]. Niektóre dodatkowe cechy, takie jak połysk, obecność pęcherzy żywicznych czy barwa drewna, również ułatwiają rozpoznawanie. Na etapie prac terenowych nie oznaczono gatunków drewna przedmiotów pomalowanych farbami, bielonych oraz tych, które ze względu na swój wiek czy długi czas bądź intensywny sposób użytkowania nie wykazywały widocznych cech budowy makroskopowej. Miało to głównie miejsce w przypadku dworu w Suchedniowa – obiektu z Sektora Dworsko-Folwarcznego.

Oznaczone zostały nie tylko przedmioty codziennego użytku, ale również elementy konstrukcji chałup, urządzeń oraz maszyn stosowanych przez miejscowych rzemieślników. Badania objęły 13 obiektów w Sektorze Świętokrzyskim: wiatrak z Janika, chałupę z Umra, stodołę z Brzezina, zagrodę z Radkovic, kapliczkę przydrożną z Bielin, zagrodę z Sukowa, zagrodę z Sierżaw, zagrodę z Okołu, zagrodę z Bielin, chałupę z Woli Szczygiełkowej, chałupę ze Starej Słupi, kapliczkę z Dębna oraz chałupę z Bronkowic. Sektor Małomiasteczkowy zawierał 16 obiektów: spichlerz z Chęcina, chałupę z Sikierna, spichlerz z Wyszmontowa, dom ze Skorzowa, organistówkę z Bielin, kurnik z Bielin, chałupę z Szydłowa, dom z Wąchocka (zakład fotograficzny), dom z Wąchocka (sklepik małomiasteczkowy), dom z Ćmielowa, chałupę z Daleszyc, plebanię z Goźlic, kościół szpitalny z Rogowa, dzwonnice z Kazimierzy Wielkiej, młocarnię dworską i stodołę plebańską z Suchedniowa. Metodą makroskopową zostało również oznaczonych 6 budynków w Sektorze Dworsko-Folwarcznym: dwór w Suchedniowa, spichlerz z Rogowa, spichlerz ze Złotej Pińczowskiej, stodoła dworska z Radkovic, spichlerz ze Staszowa oraz wiatrak z Grzmucina.

Wyniki

Do konstrukcji budowlanych zaliczono drzwi, odrzwia, progi, ściany, gont, belki konstrukcyjne oraz inne elementy konstrukcyjne. Gatunkiem najczęściej użytym (29 oznaczeń) w konstrukcjach budowlanych w Sektorze Świętokrzyskim, Małomiasteczkowym oraz Dworsko-Folwarcznym okazał się modrzew. Służył on głównie do wznoszenia ścian. Kolejnym gatunkiem, wykorzystanym aż 17 razy, był dąb. Budowano z niego progi domostw, nadproża oraz drzwi. Rzadziej ściany były wykonywane z sosny (12 oznaczeń). Popularna w Górach Świętokrzyskich jodła (8 oznaczeń) służyła jako materiał na gont oraz ściany działowe. Drewno osiki zostało użyte dwukrotnie jako materiał pokryciowy (gont). Drewno jesionu wystąpiło w drobnych elementach, takich jak np. podpórka skrzyni w przydrożnej kapliczce z Bielin w Sektorze Świętokrzyskim. Pojedyncze użycie gatunków takich jak brzoza, buk i wiąz odnotowano w elementach konstrukcyjnych wiatraków.

Przedmioty użytkowe zostały rozdzielone na kilka rodzajów. Meble podzielono na używane do siedzenia, leżenia oraz stojące. Wśród przyborów wyodrębniono trzy grupy: kuchenne, szkolne i inne. Do mebli do siedzenia zaliczono krzesła, krzeselka dla dzieci, ławy oraz fotele. Do wytwarzania tego rodzaju domowego wyposażenia w głównej mierze był wykorzystywany dąb (38 oznaczeń). Kolejnym często używanym gatunkiem było drewno sosnowe (35 oznaczeń). Jego przewaga wystąpiła w Sektorze Świętokrzyskim, gdzie większość ław była wykonana z tego gatunku drzewa.

Okleina mahoniowa (9 oznaczeń), orzechowa (8 oznaczeń) oraz dębowa (5 oznaczeń) pojawiły się głównie w Sektorze Dworsko-Folwarcznym. Z drewna buka (9 oznaczeń) wyrabiano foteliki dziecięce oraz krzesła gięte. Drewno orzecha (5 oznaczeń) było wykorzystywane jako materiał do wyrobu foteli w Sektorze Dworsko-Folwarcznym. Drewna jesionowego (4 oznaczenia) użyto

Tabela 1.

Wykorzystanie drewna [liczba przypadków] w konstrukcjach budowlanych (Konstrukcja) oraz w przedmiotach codziennego użytku (meble do siedzenia, do leżenia oraz stojące)

Utilization [number of cases] of wood species in construction (Konstrukcja) and for everyday objects (Do siedzenia – furniture for sitting, Do leżenia – furniture for lying, Stojące – standing furniture)

	Konstrukcja	Do siedzenia	Do leżenia	Stojące
Brzoza Birch	1	1	2	1
Buk Beech	1	9	2	4
Czereśnia Cherry	–	3	–	1
Dąb Oak	17	38	12	48
Jesion Ash	2	4	1	6
Jodła Fir	8	–	–	–
Modrzew Larch	29	–	3	9
Okleina brzozowa Birch veneer	–	–	–	1
Okleina czereśniowa Cherry veneer	–	–	–	1
Okleina dębowa Oak veneer	–	5	–	–
Okleina mahoniowa Mahogany veneer	–	9	–	1
Okleina orzechowa Walnut veneer	–	8	–	4
Okleina sosnowa Pine veneer	–	–	–	1
Okleina wiązowa Elm veneer	–	–	–	1
Olcha Alder	–	2	–	1
Orzech Walnut	–	5	1	6
Osika Aspen	2	–	–	–
Sosna Pine	12	35	11	39
Wiąz Elm	1	2	1	1
Razem Total	73	121	33	125

Tabela 2.

Wykorzystanie drewna [liczba przypadków] w przedmiotach codziennego użytku (przybory kuchenne, szkolne i inne)

Utilization [number of cases] of wood species for everyday objects (Kuchenne – kitchen utensils, Szkolne – school supplies, Inne – other)

	Kuchenne	Szkolne	Inne
Brzoza Birch	18	5	6
Buk Beech	18	7	9
Dąb Oak	22	1	9
Grab Hornbeam	1	–	1
Jesion Ash	4	–	2
Jodła Fir	3	–	–
Lipa Lime	2	1	–
Modrzew Larch	5	–	3
Olcha Alder	5	–	1
Osika Aspen	1	–	–
Robinia akacjowa Black locust	1	–	–
Sosna Pine	42	4	4
Topola Poplar	19	–	1
Wiąz Elm	1	–	–
Razem Total	146	18	36

w krzesłach w Sektorze Małomiasteczkowym. Drewno czereśniowe (3 oznaczenia) oraz wiązowe (2 wystąpienia) posłużyło jako materiał do wyrobu krzesel. Olcha (2 oznaczenia) znalazła zastosowanie w krzeselkach dziecięcych. Brzoza (1 oznaczenie) została wykorzystana do zrobienia chłopskiej ławy w Sektorze Świętokrzyskim.

Mebłe do leżenia to łóżka, kołyski oraz szezlong. Do wyrobu tego typu mebli użyto surowca dębowego (12 oznaczeń) oraz sosnowego (11 oznaczeń). Z drewna modrzewiowego (3 oznaczenia) oraz brzoźowego (2 oznaczenia) wyrabiano elementy łóżek oraz dziecięcych kołyszek. Drewno orzecha (1 oznaczenie) zostało użyte do wykonania dworskiego szezlongu. Drewno wiązu, także jednorazowo, posłużyło jako materiał do zbudowania kołyski w Sektorze Dworskim. Drewno jesionowe (1 oznaczenie) zostało zastosowane jako elementy łóżka w Sektorze Świętokrzyskim.

Do mebli stojących zaliczono biurka, biblioteczki, półki, sekretarzyki, kufrы, skrzynie, kredensy, witryny, komody, szafy, stoliki oraz stoły. Dąb (48 oznaczeń) był najczęściej wykorzystanym gatunkiem drewna do wyrobu mebli stojących w Sektorze Małomiasteczkowym oraz Dworsko-

-Folwarcznym. Sosny (39 oznaczeń) używano przede wszystkim w Sektorze Świętokrzyskim oraz Małomiasteczkowym. Drewno modrzewiowe (9 oznaczeń) miało zastosowanie jako materiał do wyrobu półek, skrzyń bądź wiejskich stołów. Z jesionu (6 oznaczeń) robiono głównie stoły, lamy oraz elementy kredensów. Wyroby z orzecha (6 oznaczeń) to przede wszystkim szafy oraz stoliki nocne. Okleina orzechowa wystąpiła czterokrotnie, między innymi w stoliku kawowym. Inne okleiny – brzoza (1 oznaczenie), czereśniowa (1 oznaczenie), mahoniowa (1 oznaczenie), sosnowa (1 oznaczenie) oraz wiązowa (1 oznaczenie) – były wykorzystane do pokrycia szaf oraz półek. Drewno bukowe (4 oznaczenia) zostało użyte do wyrobu stolika oraz elementów mebli stojących. Olcha (1 oznaczenie) posłużyła jako element szafy.

Przybory kuchenne obejmują: łyżki, maselnice, niecki, tarki, deski do krojenia, beczki, dębani, wiadra, warzechy, miarki, łopaty do chleba oraz solniczki. Pod względem gatunkowym dominuje drewno sosny (42 oznaczenia). Na drugim miejscu znalazło się drewno dębowe (22 oznaczenia), trzecim topolowe (19 oznaczeń), a na kolejnych brzoza (18 oznaczeń) oraz bukowe (18 oznaczeń). Dębowe były najczęściej beczki oraz deski do krojenia. Topola służyła głównie do wytwarzania łyżek oraz miarek. Z brzozy wyrabiano przeważnie żarna i łopaty do chleba. Drewno bukowe znalazło zastosowanie m.in. w kralnicach, deskach do krojenia oraz solniczkach. Olcha (5 oznaczeń) była wykorzystywana do wyrobu tarek i beczek. Drewno modrzewia (5 oznaczeń) posłużyło jako materiał do wykonania dębani i żaren. Drewna jesionowego (4 oznaczenia) użyto do wyrobu łopatek do chleba oraz w kozłach do sera. Do stworzenia dębani użyto jodły (3 oznaczenia). Lipa (2 oznaczenia) była materiałem na pojemniki kuchenne. Pojedynczo wystąpiły takie gatunki drewna jak grab, osika, robinia akacja oraz wiąz.

Drewniane przybory szkolne to m.in. liczydła, linijki, przyborniki, przyrządy geometryczne, kałamarze oraz tornister. Z buka (7 oznaczeń) wyrabiano głównie linijki, kałamarze oraz liczydła. Drewno brzoza (5 oznaczeń) posłużyło do wykonania przyborników oraz przyrządów geometrycznych. Sosna wystąpiła 4 razy: w elementach przyrządów geometrycznych oraz tornistrze. Dąb (1 oznaczenie) był użyty jako materiał na rączkę szkolnego dzwonka. Z drewna lipowego (1 oznaczenie) zrobiono kałamarz.

Do innych przyborów zaliczono kołowrotki, krosna, trzonki narzędzi, skrzynki na narzędzia, elementy krosna, drewniane młoty, wyżymaczki oraz wagi. Dąb (9 oznaczeń) i buk (9 oznaczeń) występują najczęściej. Posłużyły głównie do wyrobu trzonek narzędzi i młotów. Jako materiał na elementy kołowrotek wykorzystano drewno brzozy (6 oznaczeń) oraz buka. Sosna wystąpiła czterokrotnie, m.in. jako surowiec do wyrobu krosna. Skrzynia na narzędzia zrobiona była z drewna modrzewiowego (3 oznaczenia). Rzadziej spotykane są wyroby z drewna grabu (1 oznaczenie), olchy (1 oznaczenie), topoli (1 oznaczenie) oraz jesionu (2 oznaczenia).

Dyskusja

Podczas prowadzonych badań wykazano, że najczęściej używanym drewnem w konstrukcjach budowlanych badanych obiektów był modrzew. Drewno modrzewiowe jest najtrwalszym drewnem iglastym dostępnym w Polsce [Tomanek 2008]. Odznacza się większą twardością od drewna sosnowego [Boulton 1938]. Budowane z niego były głównie dwory polskie [Głogier 1907]. Jako materiał budowlany ludowych chałup szerokie zastosowanie znajdowały sosna, świerk i jodła – ze względu na większą dostępność, łatwość obróbki oraz montażu. Według Tłoczkę [1980] najcenniejsze jest drewno modrzewiowe, jednak ze względu na ograniczony zasięg przeznaczane było przede wszystkim na budowę dworów, świątyń oraz elementów budowlanych, takich jak odrzwia, siestrzany (grube środkowe belki stropowe przebiegające wzdłuż całego pomieszczenia), belki i kasetony stropowe.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, wykorzystanie drewna modrzewiowego do celów konstrukcyjnych w tym regionie było bardziej powszechne, niż podaje literatura. Badane obiekty pochodzą z różnych części województwa świętokrzyskiego. W Sektorze Świętokrzyskim, Małomiasteczkowym oraz Dworsko-Folwarcznym głównym gatunkiem drewna wykorzystywanym jako element konstrukcyjny był modrzew (głównie ściany budynków). W Sektorze Świętokrzyskim i Małomiasteczkowym meble były wykonywane najczęściej z drewna dębu oraz sosny, przybory kuchenne z sosny i buka. Sektor Dworsko-Folwarczny zawiera meble użytkowane przez ludzi zamożnych. Były one zrobione z drewna dębowego oraz pokrywane okleinami mahoniowymi, orzechowymi i dębowymi.

Patzer [1913] wymienia sosnę oraz dąb jako główne materiały budowlane. Doradza też używanie surowców miejscowych, ze względu na ich niższą cenę. Najpowszechniej używano drewna sosnowego, ze względu na powszechność dostępu [Ruszczyk 2014]. W wykazie materiałów budowlanych Zabierzowskiego [1858] wymienia się jedynie sosnę oraz dąb. Wieczorek [2015] opisuje różnice pomiędzy budownictwem dworskim a ludowym. W drugim stosowano drewno gorsze jakościowo, głównie iglaste, często z różnymi wadami, takimi jak sęki, rdzeń mimośrodowy czy krzywizny. Podaje, że na rodzaj użytego materiału miały wpływ: moda, władza, przeznaczenie budowli oraz stanowisko społeczne właściciela obiektu. Według Galewskiego i Korzeniowskiego [1958] możemy tłumaczyć przewagę modrzewia w budownictwie drewnianym w badanych obiektach tym, że modrzew polski był kiedyś powszechnym gatunkiem na terenie Gór Świętokrzyskich. W XVII i XVIII wieku dominowały dwory drewniane o rozłożystej bryle z wysokimi dachami wykonane z drewna modrzewiowego [Cichoń, Latocha 2016]. Żaden z obiektów z trzech sektorów dworem nie jest. Dwór z Suchedniowa stanowi jedynie ekspozycję, a pierwotnie znajdowała się tam stacja pocztowa. W obiektach ludowych, np. stodołach czy chłopskich chałupach, można było dostrzec umiejętności techniczne cieśli, natomiast w budownictwie dworskim, małomiasteczkowym i sakralnym odciska się piętno wpływów ogólnonarodowych z lokalnym sposobem budowania [Tłoczek 1980].

W Sektorze Świętokrzyskim, który obejmował w dużej mierze budownictwo chłopskie, materiałem użytym do konstrukcji budowlanych był głównie modrzew, a następnie jodła. Dąb oraz sosna dominowały jako budulec w meblach do siedzenia oraz do leżenia. Meble stojące były wykonane przeważnie z dębu, sosny oraz modrzewia. Głównym materiałem służącym do wyrobu przyborów kuchennych była sosna. Oprócz drewna sosny były wykorzystane dąb, topola, brzoza oraz buk. Sektor Dworsko-Folwarczny charakteryzuje się większą różnorodnością gatunków użytych do wyrobu tego typu przedmiotów – oprócz wyżej wymienionych używano też drewna lipy, jesionu, grabu i robinii akacjowej. W Sektorze Małomiasteczkowym oraz Dworsko-Folwarcznym meble tego typu były w znacznej części dębowe. W Sektorze Świętokrzyskim głównymi gatunkami używanymi do wytwarzania mebli były sosna i modrzew. Nasuwa się więc wniosek, że chłopstwo używało drewna iglastego ze względu na jego dostępność, a ludzie bardziej zamożni mogli pozwolić sobie na kupno wyrobów z drewna nie tylko pochodzenia lokalnego. Jednak nie można przyjąć jednoznacznego stanowiska w tej kwestii. Być może drewno modrzewiowe zachowało się do tej pory ze względu na dużą trwałość, zaś inne gatunki były powszechniej wykorzystywane w budownictwie, jednak nie zachowały się do dziś, ponieważ były bardziej podatne na rozkład przez grzyby i owady. Budownictwo chłopskie charakteryzuje się celowością i praktycznością. Pragmatyka codziennego życia powodowała, że starano się wybierać gatunki o lepszych właściwościach, aby przedmioty można było dłużej użytkować. Dom był na tyle ważny, że budowano go z myślą o następnych pokoleniach.

Gatunki drewna wykorzystywane do budowy obiektów chłopskich, małomiasteczkowych czy dworsko-folwarcznych pochodziły głównie z miejscowych lasów. W zakresie przedmiotów codziennego użytku widać różnicę między Sektorem Małomiasteczkowym i Dworsko-Folwarcznym a Sektorem Świętokrzyskim. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z bogactwem użytych gatunków – począwszy od drewna dębowego (pochodzenia lokalnego) po drewno egzotyczne (sprowadzane z zagranicy).

Na podstawie trzech badanych sektorów można stwierdzić, że w budownictwie drewnianym na terenie Kielecczyny dominował modrzew, a nie sosna. Mimo badań przeprowadzonych w Etnograficznym Parku w Tokarni nie można z góry przyjmować, że większość drewnianych obiektów wykonanych z drewna tego gatunku powstała w województwie świętokrzyskim. Na obecnym etapie badań nie da się udzielić pewnej odpowiedzi na pytanie, czy istnieje związek pomiędzy statusem społecznym a wykorzystywaniem danego gatunku drewna w budownictwie. Należałoby podjąć się dodatkowych oględzin obiektów oraz dokonać przeglądu historycznych map drzewostanowych, które pokazałyby ówczesny skład gatunkowy lokalnych lasów.

Podsumowanie

W konstrukcjach budowlanych najczęściej wykorzystywanym gatunkiem drewna był modrzew, obok niego użytkowano też dąb, sosnę oraz jodłę. Do wytwarzania mebli do siedzenia oraz leżania używano głównie drewna sosny i dębu. W przypadku mebli stojących najczęściej wykorzystywanym gatunkiem był dąb, nieco rzadziej sosna. Inne gatunki drewna do wytwarzania mebli stojących to modrzew, jesion, buk oraz orzech. Przybory kuchenne powstawały głównie z drewna sosny, rzadziej używano drewna topoli, brzozy, buka oraz dębu. Przybory szkolne były wykonywane najczęściej z drewna buka, brzozy i sosny. Gatunkami, z których drewna robiono inne przybory, były przede wszystkim dąb, buk oraz brzoza.

Otrzymane wyniki mogą posłużyć do dalszych badań nad kształtowaniem się budownictwa drewnianego na terenie Kielecczyny od końca XVII do początku XX wieku. Ważnym aspektem byłoby zlokalizowanie i zbadanie również innych historycznych obiektów tego typu, nie tylko wybranych budowli w Parku Etnograficznym w Tokarni. Uzyskane wyniki należałoby rozszerzyć o analizę map drzewostanowych z badanego okresu. Dzięki znajomości składów gatunkowych lasów z badanego obszaru możliwe byłoby uzyskanie odpowiedzi, czy faktycznie zasoby surowca modrzewiowego były tam na tyle duże, że drewno to wykorzystywano nie tylko do budowy obiektów sakralnych i dworów, ale również wiejskich chałup.

Literatura

- Boulton E. H. B. 1938. Dictionary of Wood. Londyn.
- Boryś W. 2007. Etymologie słowiańskie i polskie. Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Bukraba-Rylska I. 1990. Kultura ludowa na co dzień. Instytut Kultury, Warszawa.
- Bukraba-Rylska I. 2008. Socjologia wsi polskiej. PWN, Warszawa.
- Cichoń P., Latocha S. 2016. Dwór. Ponowoczesne przygody idei i formy. Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ, Łódź.
- Czajkowski J. 2011. Dom drewniany w Polsce. Tysiąc lat historii. NOMOS, Kraków.
- Czerwiński T. 2008. Budownictwo ludowe w Polsce. Wydawnictwo Muza, Warszawa.
- Czerwiński T. 2006. Etnograficzne muzeum na wolnym powietrzu – pomnik przeszłości, instytucja kultury czy produkt turystyczny? Garść refleksji na okoliczność Jubileuszu 100-lecia Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydżach. Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce 9.
- Galewski W., Korzeniowski A. 1958. Atlas najważniejszych gatunków drewna. PWRiL, Warszawa.
- Głóger Z. 1907. Budownictwo drzewne i wyroby z drewna w dawnej Polsce. T. 1. Reprint 2015. Volumina.pl.
- Kielecka Teka Skansenowska 2000. T. 1. Muzeum Wsi Kieleckiej, Kielce.
- Kielecka Teka Skansenowska 2002. T. 2. Muzeum Wsi Kieleckiej, Kielce.
- Kokociński W. 2002. Anatomia drewna. Wydawnictwo-Drukarnia Prodrak, Poznań.

- Łysiak W.** [red.]. 2004. Las w kulturze polskiej. T. 3. Wydawnictwo Eco, Poznań.
- Patzer M.** 1913. Budownictwo wiejskie. Warszawa.
- Ruszczyk G.** 2014. Drewno i architektura: dzieje budownictwa drewnianego w Polsce. Arkady, Warszawa.
- Sadecka H. E.** 2012. Spis rzeczy ważnych. Katalog zasobów lokalnych regionu Gór Świętokrzyskich. Ośrodek Promowania Przedsiębiorczości, Sandomierz.
- Siarkowski W.** 2000. Materiały do etnografii ludu polskiego z okolic Kielc. Wydawnictwo Takt, Kielce.
- Tłoczek I.** 1980. Polskie budownictwo drewniane. Ossolineum, Kraków.
- Tomanek J.** 2008. Botanika leśna. PWRiL, Warszawa.
- Wieczorek K.** 2015. Zabytkowe budynki drewniane jako zabytki techniki. Budownictwo i Architektura 14 (3): 73-88.
- Zabierzowski A.** 1858. Praktyczne budownictwo wiejskie. S. Orgelbrand, Warszawa.
- Żenczykowski W.** 1976. Budownictwo ogólne. T. 1. Materiały i wyroby budowlane. Arkady, Warszawa.